

**AJDODLAR SIYMOSINI IFODALASHNING PEDAGOGIK
MODELLARI VA TASHKILIY-PEDAGOGIK SHAROITLARI.**

Xaitov Zufar Asroralievich

Termiz davlat pedagogika instituti. O'zbekiston

O'qituvchi hayitovzufar@terdpi.uz <https://orcid.org/0009-0007-0003-412X>

+998332727494

Annotatsiya: *Talabalarni milliy iftixor ruhida tarbiyalash metodikasining ta'lim jarayonidagi tadbiri bayon etilgan.*

Kalit so'z: *Portret, Miniatur, Komponovka, Tushlash, Yaxlit idrok*

Abstract: *The theoretical situation of the individual approach to visual art classes is explained to the students*

Key words: *Portrait, Miniature, composition, shading, holistic perception*

Ushbu maqolada Ajdodlar siymosini ifodalashning pedagogik modellari va sharoitlari, hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va ma'naviy-ma'rifiy hayot islohotlarining jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgani, oliy ta'lim mazmunining yangilanishi, maktablarda tasviriy san'at, muhandislik fanlari, matematika, chizmachilik, tasviriy san'atni o'qitish yo'nalishlarini kuchaytirish talablari asosiy ahamiyat kasb etganligi sharoitida, Tasviriy san'at fanini o'qitish jarayonida tasviriy san'atning portret va tarixiy janrda ajdodlarimizning siymolarini ifodalash vositasida talabalarda milliy iftixor ruhida tarbiyalash, ularning vatanga bo'lgan muhabbatini rivojlantirish mumkinligini ilmiy-metodik zaruriyat sifatida asosladik.

Ajdodlar siymosini ifodalash vositasida talabalarda milliy iftixor tuyg'usini shakllantirish jarayoni zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish, avvalo, puxta ishlab chiqilgan pedagogik modellarga va ular bilan uyg'unlashgan tashkiliy-pedagogik sharoitlarga bog'liqdir. Chunki tarixiy shaxslar obrazi orqali tarbiya berish faqat ma'lumot yetkazish bilangina cheklanmay, balki talabning ongiga, hissiyotiga, qadriyatlariga va faoliyatiga kompleks ta'sir ko'rsatadigan ko'p bosqichli pedagogik jarayonni talab etadi. Pedagogik model nuqtai nazaridan qaralganda, ajdodlar siymosini ifodalash jarayoni tizimli yondashuv asosida qurilishi lozim. Bunda talabning bilim, hissiyot, qadriyat, motivatsiya va amaliy faoliyat bosqichlari o'zaro uzviy bog'liq holda shakllantiriladi. Mazkur modelning muhim jihati shundaki, u talabning faqat nazariy bilimlarini boyitib qolmay, balki shaxsiy hayotiy pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada tarixiy meros shunchaki o'rganiladigan material emas, balki talabning o'z hayotiy maqsadlarini

belgilashida muhim omilga aylanadi. Ajdodlar siymosini ifodalashning pedagogik modellari orasida integrativ model alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu modelda tarix, tasviriy san'at, adabiyot, madaniyatshunoslik va pedagogika fanlari o'zaro uyg'unlashtiriladi. Fanlararo integratsiya orqali talaba tarixiy shaxslarni turli nuqtai nazardan anglay boshlaydi, bu esa bilimlarning chuqurlashishiga va ularning barqarorligiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tasviriy san'at vositalari orqali berilgan obrazli ma'lumotlar talabaning emotsional qabul qilish jarayonini kuchaytiradi. Bu esa milliy iftixor hissining shakllanishida muhim psixologik omil hisoblanadi. Mazkur jarayon samaradorligini ta'minlashda tashkiliy-pedagogik sharoitlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Avvalo, ta'lim mazmuniga ajdodlar merosini tizimli ravishda integratsiya qilish zarur. O'quv dasturlarida tarixiy shaxslar faoliyati faqat faktlar majmui sifatida emas, balki shaxsiy rivojlanish modeli sifatida yoritilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv talabalarning o'zini anglash jarayonini jadallashtiradi va ularda milliy qadriyatlarga nisbatan barqaror munosabatni shakllantiradi. Metodik jihatdan esa interfaol ta'lim texnologiyalaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Muammoli ta'lim, loyiha metodi, ijodiy topshiriqlar, sahnalashtirish, portret ishlash, ilmiy izlanishlar kabi faol metodlar talabaning bilish jarayonini faollashtiradi. Faol ishtirok etish orqali talaba merosni shaxsiy tajribasi bilan bog'lay boshlaydi. Bu esa bilimlarning mustahkamlanishi va ichki motivatsiyaning shakllanishiga olib keladi. Didaktik sharoitlar ham muhim o'rin tutadi. Vizual vositalar, reproduksiyalar, multimedia resurslar, virtual muzeylar va raqamli platformalar yordamida ajdodlar siymosini jonli va ta'sirchan tarzda namoyish etish mumkin. Vizual idrokning kuchayishi talabaning obrazli tafakkurini rivojlantiradi hamda o'rganilayotgan materialga nisbatan qiziqishni oshiradi. Psixologik-pedagogik sharoitlar esa talabaning ichki motivatsiyasini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Ijobiy muhit, ijodiy erkinlik, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va rag'batlantirish mexanizmlari talabaning o'z imkoniyatlarini namoyon etishiga zamin yaratadi. Bunday muhitda tarixiy shaxslar obrazi talaba uchun uzoq o'tmish emas, balki o'ziga yaqin ma'naviy tayanch sifatida qabul qilinadi. Ijtimoiy-madaniy muhit bilan hamkorlik ham muhim tashkiliy sharoitlardan biridir. Muzeylar, tarixiy maskanlar, madaniy markazlar bilan hamkorlikda tashkil etilgan tadbirlar ta'lim jarayonini real hayot bilan bog'laydi. Bu esa talabalarning tarixiy merosga nisbatan mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Xulosa qilib aytganda, ajdodlar siymosini ifodalashning pedagogik modellari va tashkiliy-pedagogik sharoitlari o'zaro uyg'unlikda qo'llangandagina milliy iftixor ruhida tarbiya berish jarayoni yuqori samaradorlikka erishadi. Bunday tizimli yondashuv talabalarda tarixiy ong, milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik va faol fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga xizmat qiladi.

Ajdodlar siymosini ifodalashning pedagogik modellari.

Ajdodlar siymosini ifodalash vositasida talabalarda milliy iftixor tuyg'usini shakllantirish zamonaviy pedagogika oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Mazkur jarayon shaxsga kompleks ta'sir etuvchi, ko'p bosqichli pedagogik tizimni talab qiladi. Shuning uchun ham ajdodlar merosi orqali tarbiya berish aniq pedagogik modellarga asoslanishi zarur. Avvalo, ajdodlar siymosini ifodalashning kognitiv modeli talabalarning tarixiy bilimlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu modelda tarixiy shaxslarning hayoti, ilmiy merosi, davri va jamiyat rivojiga qo'shgan hissasi tizimli tarzda o'rganiladi. Talaba ajdodlar faoliyatini o'rganish jarayonida tarixiy tafakkur, tahliliy fikrlash hamda sabab-oqibat bog'liqliklarini anglash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada tarixiy bilimlar shaxsiy qarashlar va dunyoqarash shakllanishining asosiga aylanadi. Emotsional-obrazli model ajdodlar siymosini tasviriy san'at, adabiyot, teatr, kino va boshqa san'at vositalari orqali qabul qilishga asoslanadi. Mazkur model talabalarning hissiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Obrazli tasvirlar orqali tarixiy shaxslar talaba ongida jonli timsol sifatida shakllanadi. Bu esa tarixiy shaxslar bilan identifikatsiya jarayonini yuzaga keltirib, milliy faxr va g'urur hissining paydo bo'lishiga xizmat qiladi. Qadriyat-motivatsion model ajdodlar faoliyati asosida hayotiy qadriyatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan. Talabalar ajdodlar hayotidagi fidoyilik, ilmga sadoqat, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi fazilatlarni o'z hayotiy maqsadlari bilan bog'lay boshlaydi. Bu jarayonda tarixiy meros shaxsiy rivojlanish motiviga aylanadi. Faoliyatga yo'naltirilgan model esa talabalarning amaliy faoliyatini tashkil etishga qaratilgan. Ijodiy loyihalar, portret ishlash, sahnalashtirish, ilmiy tadqiqotlar, ko'rgazmalar tashkil etish kabi faoliyatlari orqali talaba tarixiy merosni amaliy tajriba bilan bog'laydi. Amaliy faoliyat orqali o'zlashtirilgan bilimlar barqaror va uzoq muddatli bo'ladi. Yuqoridagi modellarning sintezi integrativ pedagogik modelni tashkil etadi. Ushbu model bilim, hissiyot, qadriyat, motivatsiya va faoliyat bosqichlarining o'zaro uyg'unligini ta'minlaydi. Integrativ yondashuv ajdodlar merosini o'rganish jarayonini kompleks pedagogik tizimga aylantiradi.

Ajdodlar siymosini ifodalashning tashkiliy-pedagogik sharoitlari.

Ajdodlar siymosi orqali milliy iftixor ruhida tarbiyalash samaradorligi ko'p jihatdan tashkiliy-pedagogik sharoitlarga bog'liq. Ushbu sharoitlar ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari hamda psixologik muhitning o'zaro uyg'unligini taqozo etadi. Mazmuniy sharoitlar ta'lim dasturlariga ajdodlar merosini tizimli ravishda integratsiya qilishni nazarda tutadi. Tarixiy shaxslar faoliyati o'quv fanlarining turli bo'limlarida yoritilishi fanlararo bog'liqlikni kuchaytiradi. Bunday yondashuv talabalarda yaxlit dunyoqarash shakllanishiga xizmat qiladi. Metodik sharoitlar interfaol ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanishni talab etadi. Muammoli ta'lim, loyiha metodi, munozara, rol o'ynash, ijodiy topshiriqlar talabalarning bilish faoliyatini faollashtiradi. Faol metodlar

talabaning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchaytiradi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Didaktik sharoitlar vizual va raqamli vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Reproduksiyalar, multimedia taqdimotlari, virtual muzeylar, videomateriallar ajdodlar siymosini jonli va ta'sirchan tarzda namoyish etadi. Vizual ta'lim vositalari talabalarning obrazli tafakkurini rivojlantiradi.

Psixologik-pedagogik sharoitlar ijobiy ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan. Talabalarning qiziqishini qo'llab-quvvatlash, ijodiy erkinlikni ta'minlash, rag'batlantirish tizimini joriy etish muhim omil hisoblanadi. Bunday muhitda talaba o'z salohiyatini erkin namoyon etadi. Ijtimoiy-madaniy sharoitlar ta'lim jarayonini jamiyat hayoti bilan bog'lashni nazarda tutadi. Muzeylar, tarixiy maskanlar, madaniy tadbirlar bilan hamkorlik ta'limning amaliy ahamiyatini oshiradi. Bu esa talabalarda tarixiy merosga nisbatan mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

ADABIYOTLAR

1. Baymetov B. "Qalamtasvir". Darslik 1-qism.- Toshkent, Musiqa 2006
2. Xalilov R. Рисунок. Toshkent «Navruz» 2013.
3. Кузин В.С. Психологиюа. Учебник. -М.: Агар, 1997. - С. 304., ил.
4. Кузин В.С. Вопросы изобразительного творчества. -М.: Просвещение, 1971. - С. 144.
5. Shavkat, S., Zufar, X., & Mahliyo, Y. (2021). Graphic recommendations for the analysis of simple and complex girix pattern compositions in the art of embroidery by geometric patterns. *Universum: технические науки*, (11-5 (92)), 95-98.
6. Asroralievich X. Z., Abdumalikovna G. F. IMPROVING THE SKILLS OF STUDENTS TO CREATE PSYCHOLOGICAL PORTRAITS IN PAINTING AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS //SCIENCE AND CIVILIZATION-2020. – 2020. – С. 105.
7. Asroraliyevich X. Z. THE ROLE AND PRACTICAL IMPORTANCE OF " PAINTING" IN THE DEVELOPMENT OF FINE ARTS //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – №. 05. – С. 166-168.
8. Asroralievich K. Z. Psychological Portrait Pencil Characteristics of Perception Formation in the Description of the Image //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 312-316.
9. Asroralievich, K. Z., Shonazarovna, M. M., & Ziyodullayevna, C. P. (2024). Improving the Education of Students in the Spirit of National Pride Through the Expression of the Image of Ancestors. *Miasto Przyszłości*, 54, 1707-1711.

10. Xaitov, Z. A. (2023). AJDODLAR SIYMOSINI IFODALASH VOSITASIDA TALABALARNI MILLIY IFTIXOR RUHIDA TARBIYALASH METODIKASI. *Inter education & global study*, 1(4), 30-32.

11. Хайтов, З. А. (2022). ПСИХОЛОГИК ПОРТРЕТ ҚАЛАМТАСВИРИНИ ТАСВИРЛАШДА ИДРОК ЭТИШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Scientific Impulse*, 1(4), 184-189.

12. Xaitov, Z. A. (2023). AJDODLAR SIYMOSINI IFODALASH VOSITASIDA TALABALARNI MILLIY IFTIXOR RUHIDA TARBIYALASH METODIKASI. *Inter education & global study*, 1(4), 30-32.

13. Xaitov, Z. A. (2023). О ‘QUVCHILARGA TASVIRIY SANAT DARSLARIGA INDIVIDUAL YONDASHUVNING NAZARIYADAGI AHVOLI TAHLILI. *Inter education & global study*, 1(4), 27-29.

14. Xaitov , Z. ., Mamadaminov , G. ., & Xudoyberdiyeva , M. . (2025). SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING A SENSE OF NATIONAL PRIDE IN FUTURE ART TEACHERS THROUGH THE STUDY OF THE WORKS OF EASTERN THINKERS. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(3), 328–331. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/jasss/article/view/81588>